

Kalkınma Planları Temelinde Yükseköğretim Politika ve Hedefleri

Higher Education Policy and Objectives Based on Development Plans

Hamza Öz¹ , Ersoy Karabay²

¹Yozgat Bozok Üniversitesi, Dış Hekimliği Fakültesi, Yozgat

²Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Kırşehir

Özet

Kalkınmayı ve ekonomik büyümeyi ön planda tutan bir ülke olarak Türkiye'nin beşeri sermayenin gelişimi için politika ve hedefler belirlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda planlı kalkınma döneminin başlangıcından itibaren hazırlanan kalkınma planlarında yükseköğretim politika ve hedeflerinin analizi ile işe başlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırma, Türkiye'de yükseköğretim ile ilgili politika yapıcılara ve kalite sistem uygulayıcılarına rehberlik ederek alana katkı sağlayacaktır. Bu nedenle araştırmanın amacı, kalkınma planları temelinde yükseköğretim politika ve hedeflerinin belirlenmesi olmuştur. 1963–2019 yılları arasında Türkiye'de hazırlanan 11 kalkınma planında yükseköğretim politika ve hedeflerini belirleyen bu araştırma, nitel araştırma paradigmasına uygun olarak doküman inceleme modeline göre tasarlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Verilerin analizi sırasında öncelikle kalkınma planları içerik analizine tabi tutulmuş, yükseköğretim için belirlenen politika ve hedeflere ilişkin bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda kalkınma planlarında belirlenen politika ve hedeflere (yükseköğretimin geliştirilmesi, yükseköğretimde yetiştirme, yükseköğretimde planlama, yükseköğretimde işbirliği ve yükseköğretimin finansmanı) ilişkin beş tema belirlenmiş ve temalara ilişkin verilere yer verilmiştir. Araştırma sonucunda kalkınma planlarında birbirini tekrarlayan politikalar ve hedefler tespit edilmiştir. Planların hazırlanmasında o günün hâkim felsefi paradigmasının takip edildiği ve paradigmatik bir körlüğün olmadığı gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda karar vericilerin kalkınma planlarında belirlenen politika ve hedeflere uymaya özen göstermeleri, araştırmacılara ise kalkınma planları ve Milli Eğitim Şurası kararlarını birlikte değerlendirerek araştırma yapmaları önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Eğitim, kalkınma planı, planlama, yükseköğretim.

Eğitim; kalkınmanın, ilerlemenin, demokratik, duyarlı bir millet olabilmenin, kişide var olan potansiyeli ortaya çıkartmanın etkili bir aracıdır. Eğitim bir toplumun geleceğinin şekillenmesini, ülkenin siyasi, ekonomik ve iktisadi anlamda kalkınmasını sağlayan en önemli güçtür. Bu açıdan ül-

Abstract

As a country prioritizing development and economic growth, Türkiye needs to set policies and targets for the development of human capital. To be able to do this, it is necessary to start with the analysis of the higher education (HE) policies and objectives in the development plans that have been prepared since the beginning of the planned development period. Aiming to determine HE policies and objectives on the basis of development plans, this study is expected to contribute to the field by guiding HE policymakers and quality system practitioners in Türkiye. Focusing on the HE policies and objectives in 11 development plans prepared in Türkiye from 1963 to 2019, the study was designed as a document review, following the qualitative research paradigm. The data obtained in the research were analyzed by applying the content analysis technique. During the analysis of the data, first of all, the development plans were subjected to content analysis, and the results related to the HE policies and targets were then identified and interpreted. The research revealed five themes related to the policies and objectives in the development plans (development of HE, support in HE, planning in HE, cooperation in HE, and financing of HE). Some policies and targets in the development plans were found to recur frequently. It was also observed that the dominant philosophical paradigm of the period was followed in the preparation of the plans, with no paradigmatic blindness. Based on the findings, decision-makers are suggested to adhere to the policies and objectives determined in the development plans, and researchers are suggested to conduct research by analyzing the development plans and the National Education Council decisions together.

Keywords: Education, development plans, higher education, planning.

keler tarihleri boyunca eğitim öğretim kurumlarını düzenleme, kontrol etme, planlama çalışmaları içerisine girmişlerdir. Ak-
yüz'ün (1997, s. 376) ifade ettiği gibi plansız uygulamalar Osmanlı eğitim sisteminin çöküşünde etkili olmuştur. Osmanlı devletinin son zamanlarında artan batılılaşma hareketleri ile

İletişim / Correspondence:

Hamza Öz

Yozgat Bozok Üniversitesi, Dış Hekimliği
Fakültesi, Erdoğan Akdağ Kampüsü,
Atatürk Yolu 7. km, 66900, Yozgat
e-posta: hamza.oz@bozok.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / TÜBA Higher Education Research/Review (TÜBA-HER), 12(3), 437–449. © 2022 TÜBA

Geliş tarihi / Received: Ekim / October 25, 2020; Kabul tarihi / Accepted: Eylül / September 27, 2021

Bu makalenin atf künyesi / How to cite this article: Öz, H., & Karabay, E. (2022). Kalkınma planları temelinde yükseköğretim politika ve hedefleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(3), 437–449. doi:10.2399/yod.21.815607

ORCID ID: H. Öz 0000-0002-5214-428X; E. Karabay 0000-0002-9499-2009

eğitim öğretimde merkezden planlama çalışmalarının da arttığı gözlenmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu ile eğitim ve öğretimde birlikteliği sağlamak amacıyla Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmış, yurt dışından yabancı uzmanlar getirilmiş ve raporlar hazırlanması sağlanmıştır. Sosyal devlet paradigması ile eğitim parasız olarak sunulan anayasal bir hak olarak yorumlanmıştır (Şimşek, 2018). Bu dönemde eğitim, toplumsal refahı artıran bir yatırım aracı olarak görülmüş ve planlamalarda merkezleşmenin etkisini artırmıştır. Ancak yapılan tüm düzenlemelere rağmen eğitimde istenen başarı sağlanamamış, planlar günü kurtarmak için yapılmış, dünyaya hâkim olan felsefi düşüncenin benimsenmesinde geç kalınmış, paradigmatik körlük (Şimşek, 2014) yaşanmıştır. Günöbirlik yapılan planlamaların istenen başarıyı sağlayamadığı göröldüğünden, eğitim planlamalarının uzun vadede yapılması, yükseköğretim politikalarının 15–20 yıllık dönemleri kapsayacak şekilde planlanması zorunluluk haline gelmiştir.

Planlama, belirli amaçlara ulaşmak için var olan kaynakların bu amacı gerçekleştirmek için bir araya getirilmesidir. Bir başka ifade ile amaç-araç-kaynak bileşiminin organize edilmesidir. Kısaca planlama; neyin, ne zaman, nasıl, niçin, nerede ve kim tarafından (5N1K) yapılacağıın belirlenmesidir. Eğitim planlaması; eğitim için ayrılan kaynakları belirlemek, belirlenen kaynakları en verimli şekilde kullanmak ve bu yolla eğitimdeki etkililiği sağlamaktır (Kurul, 2012). Türkiye’de 2003 yılında çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali ve Kontrol Kanunu ile eğitim planlamasının genel çerçevesinin kalkınma planları ile çizilmesi yasalaştırılmıştır. Türkiye’de 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ile eğitim planlaması çalışmaları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ile koordine bir biçimde DPT tarafından yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1960 yılına kadar ise ortaya çıkan sorunlara yapılan yıllık planlar ile geçici çözümler bulunmaya çalışılmıştır (Gümüş ve Şişman, 2012). Kalkınma planlarını hazırlamaktan sorumlu olan DPT, 2011 yılında çıkarılan 641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kalkınma Bakanlığı olarak bakanlık düzeyinde yeniden düzenlenmiştir (641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 2011). Kalkınma planlarını hazırlama görevi, 24/07/2018 tarih ve 30488 sayılı resmî gazetede yayınlanan 13 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığına verilmiştir (13 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018).

Türkiye’de kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması 1961 anayasası ile yasal bir zorunluluk halini almıştır. Kalkınma planlarında eğitim, ekonominin insan gücü ve halkın eğitim düzeyini yükseltmek suretiyle toplumsal değişime katkı sunan bir sektör olarak yerini almıştır. Başka bir ifade ile kalkınma planlarında eğitim, bir yandan ekonomik ve toplumsal gelişmelerin zorunlu kıldığı görevleri yerine getirmek

için gereken kaynakların sağlanması, diğer taraftan sağlanan kaynağın eğitim sisteminin tür ve düzeyleri arasındaki dağılımına yoğunlaşmıştır. Türkiye’de eğitimin toplumsal ve ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmesinden dolayı bu etkilenme süreci doğrudan eğitim planlaması anlayışını etkilemektedir (Küçük, 2012). DPT’nin kurulması ile başlayan planlı dönemde 1963 yılında hazırlanan ve beş yıllık dönemi kapsayan Birinci Kalkınma Planı ile diğer alanlarda olduğu gibi eğitim öğretimde de uzun dönemli planlama dönemlerine geçilmiştir. Bu dönemde geçen 56 yıllık sürede biri yedi yıllık, dokuzu beş yıllık olmak üzere toplam on kalkınma planı hazırlanmış ve uygulanmıştır. Ancak ilk günden itibaren hazırlanan planlarda hala belirlenen hedeflere ulaşılmadığı görölmektedir. 2019–2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı ise 2019 yılında hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Hazırlanan ve uygulanan kalkınma planlarının içerisinde eğitim politika ve hedefleri belirlenirken yükseköğretim politika ve hedeflerine de yer verilmiştir.

Yükseköğretim; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 130. Maddesinde ve 2547 sayılı Kanun’un 3. Maddesinde “*Millî eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür*” şeklinde tanımlanmaktadır (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, 1981). Kalkınma planları eğitim kaynaklarının eşit dağılımı ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Eğitim planlaması yapılırken yükseköğretime bu planlamanın dışında tutmak mümkün değildir. Özellikle 1982 Anayasası’nın 131. Maddesine dayanılarak kurulan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) yükseköğretim politikalarının hazırlanmasında ve belirlenen hedeflere ulaşmasında yetkili kurul durumundadır. Hazırlanan 11 kalkınma planının tamamında da yükseköğretim planlaması ile ilgili hedef ve eylemlere yer verildiği görölmektedir. Türkiye’de uygulanan yükseköğretim politikalarının oluşumunda hazırlanan kalkınma planları yol gösterici olmuştur. Küreselleşmenin de etkisiyle dünyaya egemen olan felsefi düşüncenin kalkınma planlarına da yansıdığı görölmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin önceleri liberal, sonra devletçi politikalar izlediği görölmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise karma ekonomi politikası ve onu takiben de liberal politikalar izlediği görölmektedir (Şimşek, 2018). Kalkınma planlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını yasal hale getiren 1961 Anayasası sosyal devlet felsefesine göre hazırlanmıştır. Sosyal Devlet kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde “*Ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modeli*” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Toplumsal ve ekonomik kalkınmadan toplumun her kesiminin pay alması, eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin belirlenmesi yoluyla hizmetlerin toplumun geneline yayılma-

sı, parasız eğitim yoluyla toplumun her kesimine ulaşılması bu modelin temel varsayımlarıdır. Bu dönemde devlet ekonomik politikaları yönlendiren, sosyal açıdan toplumu finanse eden bir “Refah Devletine” dönüşmüştür (Şimşek, 2014). Fakat 1973 petrol krizi sonrası yaşanan olumsuzluklar, bu politikalara olan inancı sarsmış ve yerini yeni liberal politikalara bırakarak zorunda kalmıştır. Özellikle 1970’li yılların sonuna doğru dünya çapında yaşanan liberal dönüşüm sürecinde yeni liberalizm ve onun sınırlı devlet anlayışının hâkimiyeti görülmüştür (Safi, 2018). Bu dönemde dünya büyük ölçüde pozitifizmin etkisi altındadır. Her tür kuramın ancak bilimsel ve deneysel açıklamalarla anlatıldığı bir düşünce ortamı hâkimdir (Dombaycı, 2008). Küresel ekonomiye uyum sağlamak amacıyla 1980 yılında 24 Ocak kararları çıkarılmıştır (Özcan ve Özçelebi, 2013). Bu kararlarla birlikte yeni liberalizmin etkisi ülkede daha çok görülmüştür. Liberalizm; devletin ekonomik ve toplumsal hayata daha az müdahale etmesini savunan bir düşünce sistemidir (Ercoşkun, 2019). Yeni liberalizmin temel felsefesi, piyasa ekonomisi, bireysel çıkarların öncelenmesi, emek piyasasının esnekleşmesidir.

Ülkelerin, gelişmiş olan ülkelerle rekabette yer alabilmesi, ancak toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesine, bu yönde politika ve planların geliştirilmesine ve uygulanmasına bağlıdır (Yavuz, 2012a). Kalkınma planlarının hazırlanmasında bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü kalkınma planları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edildikten sonra en üst politika metni olma özelliğini kazanmaktadır (Yavuz, 2012b). Aynı zamanda bir ülkenin kalkınmışlık göstergelerinden en önemlisi o ülkenin insan kaynaklarının niteliği ile ölçüldüğü düşünüldüğünde yükseköğretim kurumları ile ilgili politika ve hedefler ayrı bir önem kazanmaktadır.

Yükseköğretim stratejisinin; kalkınmaya katkı sağladığını (Tilak, 2000), yükseköğretim mezunu olan işgücünün gelir seviyesinin artması ile devletin vergi gelirini artırdığını (Blom, Hartley ve Rosovsky, 2007), bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikte bilgi işçisini yetiştirdiğini (Çakmak, 2008; Tilak, 2000), doğrudan ve dolaylı olarak kalkınmanın başrolünde yer aldığını (Özsoy, 2008; Uysal ve Ersun Aydemir, 2016) ortaya koyan çalışmalara rastlanmıştır.

Benzer şekilde Küçükler (2012) tarafından Türkiye’de eğitim planlamasının planlı kalkınma döneminde geçirdiği değişim ve dönüşümü ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmanın sonucunda, eğitim sisteminin ekonominin bir destekçisi olarak değerlendirildiği, ekonomik hedeflere ulaşmak için bir araç olarak kullanıldığı ortaya konmuştur.

Altundemir (2012) tarafından kalkınma planlarındaki eğitim konusunun kamusal mallar teorisi çerçevesinde ele alındığı

nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada eğitimin ekonomik kalkınmaya sağladığı katkılara vurgu yapılmıştır.

Akça, Şahan ve Tural (2017) tarafından, kalkınma planlarında yer alan eğitim politikalarının analiz edilerek gelecek dönem uygulamaları için çözüm önerilerinde bulunmak amacıyla nitel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmada, ülkenin geleceğinin inşasında kalkınma planlarının uygulama sürecinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması gerektiği sonucu ortaya konmuştur.

Aslan ve Yılmaz (2021) tarafından kalkınma planlarında eğitim yapılarının geçirdiği değişimi ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi ile yapılan araştırmanın sonucunda, eğitim yapısının bu dönemlerde nicel ve nitel olarak bir değişim yaşadığı, eğitimin kalkınma planlarında yer alan hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Topal (2021) tarafından 2023 Eğitim Vizyon Belgesi ile On Birinci Kalkınma Planında yer alan eğitim politika ve hedeflerinin birlikte değerlendirilmesi amacıyla nitel yöntemle yapılan çalışmada, 2023 eğitim vizyonu belgesindeki hedef ve politikaları ile On Birinci Kalkınma Planında yer alan hedef ve politikaların örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Yapılan literatür taramasında eğitim konusunun genel olarak kalkınma planlarındaki yeri ve önemini ortaya koyan çalışmalara rastlanmasına rağmen yükseköğretim politika ve hedeflerinin kalkınma planlarındaki yeri ile ilgili yapılmış araştırma örneklerine rastlanmamıştır.

Bu nedenle yukarıda yapılan tartışmalar ışığında kalkınma planları içerisinde yükseköğretim politika ve hedeflerini belirlemek amacıyla bir araştırmanın yapılması gerekli görülmüştür. Türkiye’de yükseköğretimle ilgili politika yapıcılara ve kalite sistemi uygulayıcılarına yol göstermesi açısından bu araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada kalkınma planları temelinde yükseköğretim politika ve hedeflerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Kalkınma planlarında yer alan yükseköğretim politika ve hedefleri nelerdir?
- Kalkınma planlarındaki yükseköğretim ile ilgili politika ve hedefler hangi felsefi temeller esas alınarak belirlenmiştir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye’de 1963 yılından 2019 yılına kadar hazırlanmış olan 11 kalkınma planında yer alan yükseköğretim politika ve hedefleri nitel araştırma yöntemine uygun olarak doküman analizi modeliyle değerlendirilmiştir. Doküman analizi, tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel araş-

turma yöntemlerinin kullanıldığı durumlarda analiz metodu olarak kullanılabilir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Diğer bir ifade ile dokümanların, araştırmanın amacına yönelik olarak geniş bir içerik analizine tabi tutulmasıdır. Bu çalışmada kalkınma planlarında yer alan yükseköğretim politika ve hedefleri doküman incelemesi modeli olarak uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma konusuna ilişkin veriler; 1963–2019 yılları arasında hazırlanan ve uygulamaya konulan 11 kalkınma planında yer alan politika ve hedeflerdir. Çalışmada öncelikle araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan kalkınma planlarına Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının <http://www.sbb.gov.tr/> internet sitesinden ulaşılmıştır. İnternette tarama işlemi 4–7.11.2019 tarihleri arasında yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). Kalkınma planlarında sadece yükseköğretim ile ilgili politika ve hedefler alınarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan kalkınma planları ve kodlamaları şunlardır:

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP01): 1963–1967 yılları arası
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP02): 1968–1972 yılları arası
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP03): 1973–1977 yılları arası
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP04): 1979–1983 yılları arası
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP05): 1985–1989 yılları arası
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP06): 1990–1994 yılları arası
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP07): 1996–2000 yılları arası
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (KP08): 2001–2005 yılları arası
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (KP09): 2007–2013 yılları arası
- Onuncu Kalkınma Planı (KP10): 2014–2018 yılları arası
- On Birinci Kalkınma Planı (KP11): 2019–2023 yılları arası

Analize tabi tutulan kalkınma planları ve kapsadığı yıllar incelendiğinde; 1978, 1984, 1995 ve 2006 yıllarını kapsayan planlara rastlanmadığı görülmektedir. Ayrıca 2007–2013 yıllarını kapsayan KP09 kodlu Dokuzuncu Kalkınma Planının yedi yıllık bir süre için hazırlandığı ve planlarda yer alan “beş yıllık” kavramının bu plandan sonraki dönemlerde hazırlanan planlarda kullanılmadığı görülmektedir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, dokümanların ya da kayıtların betimlenmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir yöntemdir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010). Diğer bir ifadeyle içerik analizi; bir alanda var olan literatürü incelemeye ve değerlendirmeye yönelik nitel bir yöntemdir (Schreoglmann, 2016). Verilerin analizi aşamasında öncelikle kalkınma planlarından elde edilen dokümanlar içerik analizine tabii tutulmuş ve yükseköğretim ile ilgili belirlenen politika ve hedeflerle ilgili elde edilen bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin içerik analizi kapsamında tümevarımsal ve tümdengelsel analiz yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Verilerin analizinde NVIVO 11 programından yararlanılmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı olan kalkınma planlarında yer alan yükseköğretim politika ve hedefler analizi yapılırken tümevarımsal analiz yöntemi kullanılmıştır. Tümevarımsal analiz yöntemi; veriler içinden kodlamalar yaparak kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koymak ve verileri anlamlı bir yapıya kavuşturmak (Karataş, 2017). Bu çalışmada kalkınma planlarındaki yükseköğretimle ilgili politika ve hedefler NVIVO 11 programına aktarılmış, araştırmacıların kendi kodlamaları ile oluşturdukları alt temalara ve oradan da temalara ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan kalkınma planlarındaki yükseköğretim ile ilgili politika ve hedeflerinin belirlenmesinde hangi felsefi temelerin alındığını belirlemeye yönelik olarak yapılan analiz aşamasında ise tümdengelim yöntemi kullanılmıştır. Tümdengelsel analiz yönteminde, elde edilen veriler konuya ilişkin var olan yapıya uygun şekilde analiz edilmektedir (Patton, 2002). Bu çalışmada daha önce belirlenmiş olan sosyal devlet ve yeni liberalizm kavramları tema olarak alınmış ve kalkınma planlarındaki yükseköğretimle ilgili politika ve hedefler bu iki temaya göre kodlanmıştır.

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması amacıyla, veri toplama süreci ve verilerin analiz süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. İki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak kodlama yapmışlardır. Bu kodların tutarlılığı “Görüş Birliği” ya da “Görüş Ayrılığı” şeklinde işaretlemeler yapılarak belirlenmiştir. Araştırmada tüm kodlamaların güvenilirlik hesaplaması için; Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü, [uzlaşılan kod sayısı × 100/ toplam kod sayısı] kullanılmıştır. Bu formüle göre güvenilirlik oranı %93 olarak hesaplanmıştır. Araştırma Miles ve Huberman’ın (1994) “güvenirlik hesaplarının %70’in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilir” ölçütüne uymaktadır. Uzlaşılamayan kodlar ve temalar için tekrar bir araya gelmiş ve uzlaşma sağlanmıştır.

Bulgular

Kalkınma Planlarında Yer Alan Yükseköğretim Politika ve Hedeflerle İlgili Bulgular

Bu bölümde kalkınma planlarında yer alan yükseköğretimle ilgili politika ve hedeflerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Kalkınma planları içerik analizine tabi tutulmuş, yükseköğretimle ilgili belirlenen politika ve hedeflerle ilgili temalar (yükseköğretimin gelişimi, yükseköğretimde yetiştirme, yükseköğretimde planlama, yükseköğretimde iş birliği ve yükseköğretimin finansmanı), alt temalar ve frekansları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde beş tema ve bu temalara ilişkin toplam 110 ifade olduğu görülmektedir. Her bir tema ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Yükseköğretimin Gelişimi

Yükseköğretimin gelişimi ile ilgili belirlenen politika ve hedefler; “nitelik geliştirme ($f=15$)”, “yapısal olarak geliştirme ($f=15$)”, “kapasite geliştirme ($f=7$)”, “program geliştirme ($f=7$)” ve “araştırma ve yayın faaliyetleri olarak geliştirme ($f=5$)” alt temaları olmak üzere toplam beş alt tema ve 49 ilgili ifadeden oluşmaktadır.

Yükseköğretimin nitelik olarak geliştirilmesi ile ilgili olarak sekiz kalkınma planında ($f=15$) politika ve hedefin belirlendiği görülmektedir. KP02’de “Yükseköğretimin niteliğinin artırılması için üniversitelere bağlı yükseköğretim kurumlarının kurulması”, KP03’de “Yükseköğretimin bir kanadıyla üst seviyeli uygulayıcı insan gücünü, diğer kanadıyla bilimsel araştırma alanları için araştırmacı, yükseköğrenim için eğitici, üretim ve hizmet süreci için yüksek seviye ve idareci yetiştiren bir eğitim kademesi olarak ve kalkınmanın çeşitli aşamalarında-

ki ihtiyaçlara süratle cevap verebilecek bir esneklikte düzenlenmesi”, KP05’te “Üniversitelerin bilimsel araştırmalarla ve iş hayatı ile yakın ilişkiler içerisinde, bilgi üretme ve ilmi bulguları toplumun sosyal ve ekonomik geleceğinin meydana getirilmesinde başarıyla kullanacak olan toplum liderlerini yetiştirme gibi fonksiyonlarına eşit şekilde ağırlık verilmesi”, KP07’de “Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılarak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır” hedefi yine KP10’da yer alan “Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemi oluşturulacaktır” hedefi ve KP11’de yer alan “Yükseköğretim sistemi küresel rekabet gücü olan, kalite odaklı ve dinamik bir yapıya kavuşturulacak; yükseköğretim kurumlarının niteliklerinin artırılmasına yönelik uygulamalara devam edilecektir”, “Üniversitelerin dijital çağa ayak uydurması ve bilgiye ulaşmada açık erişim ve açık bilim uygulamalarının hayata geçirilmesi amacıyla açık erişim altyapuları ile uyumu sağlanacaktır”, “Yükseköğretim kurumlarının eğitim, araştırma ve yenilik çıktularına ilişkin verileri düzenli olarak takip edilecek ve raporlanacaktır” ve “Ülkemizin yükseköğretim alanında uluslararasılaşma düzeyi artırılacaktır” hedefleri yükseköğretimin nitelik olarak gelişimine yönelik olarak belirlenen politika ve hedeflerdir.

Yükseköğretimin yapısal olarak gelişimine yönelik olarak dokuz kalkınma planında ($f=15$) hedef ve politikanın belirlendiği görülmektedir. KP03’te yer alan “Yükseköğretim kademesinde süratle örgütsel düzenleme sağlanacaktır” hedefi yetmişli yıllarda Türkiye’de yükseköğretimin örgüt yapısıyla ilgili problemlerin olduğunu, KP04’te yer alan “Yükseköğretim kurumları işlevleri açısından ikilemleri giderecek ve kaynak israfını önleyecek biçimde, bütünlük ilkesi ve üniversite düzeyinde bölüm sistemine dayalı olarak kuramsal niteliklerine göre yeniden düzenlenecektir” hedefi, KP05’te yer alan “Üniversiteler yalnızca örgün yükseköğretimin

Tablo 1. Kalkınma planlarında yer alan yükseköğretimle ilgili oluşturulan tema ve alt temalar.

Tema	Alt tema	Frekans	Planlar
Geliştirme	Nitelik	15	KP02, KP03, KP04, KP05, KP07, KP08, KP10, KP11
	Yapısal	15	KP03, KP04, KP05, KP08, KP09, KP10, KP011
	Kapasite	7	KP04, KP06, KP09, KP10, KP11
	Program	7	KP03, KP04, KP05, KP07, KP08, KP10, KP11
	Araştırma ve yayın faaliyetleri	5	KP01, KP02, KP06
Yetiştirme	Öğrenci yetiştirme	18	KP01, KP02, KP03, KP05, KP06, KP07, KP08, KP09, KP11
	Öğretim üyesi yetiştirme	16	KP01, KP02, KP04, KP05, KP06, KP07, KP08, KP09, KP11
İş birliği		12	KP01, KP02, KP04, KP05, KP06, KP07, KP09, KP10, KP11
Finansman		8	KP02, KP05, KP06, KP08, KP09, KP10
Planlama	Yapısal planlama	4	KP06, KP08, KP10, KP11
	Kadro planlaması	3	KP04, KP08, KP11
Toplam		110	

değil, yaygın ve sürekliliği eğitim programlarıyla toplum kalkınmasının merkezi durumuna getirileceklerdir” hedefi doksanlı yıllara kadar yapısal problemlerin devam ettiğini göstermektedir. KP08’de yer alan “Yükseköğretim bürokratik ve merkezîyetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilecektir” hedefi iki binli yılların başında Türkiye’deki yükseköğretim sisteminin yapısal olarak gelişiminde farklı bir boyut göze çarpmaktadır. Yapısal olarak problemlerin giderildiği ancak merkezi idarenin baskısından kurtulamadığı ve özerklikle ilgili problemlerin ortaya çıktığını göstermektedir. KP10’da yer alan “Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, iktisatlaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir” hedefi üniversitelerin özerk yapısıyla ilgili problemlerinin devam ettiğini göstermektedir. KP11’de yer alan “Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının eğitim ve öğretim süreçleri, akademik ve idari yapıları, denetleme ve mali hususlarına yönelik düzenlemeler yapılacaktır” ve “Özel üniversite mevzuatı hazırlanacaktır” hedefleri vakıf ve özel üniversitelerin yapısal olarak gelişimine yönelik olarak belirlenen politika ve hedeflerdir. KP09’da yer alan “Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, koordinasyon ve planlamadan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır” hedefi ile KP10’da yer alan “Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır” hedefi üniversitelerin üst kurulu olan YÖK’ün yapısının gelişimine yönelik belirlenen politika ve hedeflerdir.

Yükseköğretimin kapasite olarak geliştirilmesi ile ilgili olarak dört kalkınma planında yedi ($f=7$) politika ve hedefin belirlendiği görülmektedir. KP04’te yer alan; “Yükseköğretimde kapasite artırılması için her kuruluşta kapasite kullanım araştırması yapılarak mevcut kapasitenin rasyonel kullanımı sağlanacaktır” hedefi ile yükseköğretimde var olan kapasitenin kullanımında etkililiğin sağlanması hedeflenmektedir. KP04’ün hazırlandığı ve uygulandığı 1979–1983 yılları arası Türkiye’nin kargaşa yılları ve 1980 ihtilalinin olduğu döneme denk gelmektedir. Bu durumda eldeki mevcudun korunması temel hedef olarak belirlenmiştir. KP06’da yer alan “Yükseköğretimde kapasite artırımı yapılırken insan gücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır” hedefi yükseköğretimle ilgili kapasite artırımında sosyal ihtiyaçların göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir. KP09’da “Öğretmen açığı bulunan alanlarda ihtiyacı karşılanması için üniversite kontenjanları artırılacaktır” hedefinde, 2007–2013 yılları arasında ülkede öğretmen açığı belirlenmiş ve bu açığın kapatılması için eğitim fakültelerinin kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. 2019–2023 yıllarını kapsayan KP11’de yükseköğretimde kapasite gelişimi ile ilgili belirlenen “Yükseköğretimde çeşitliliğinin artırılması sağlanacaktır” ve “Yükseköğretim kurumlarının kontenjanları, sektörel ve bölgesel beceri ihtiyaçları, üniversite-

lerin kapasiteleri, arz-talep dengesi ve mevcuttaki programların asgari doluluk oranları dikkate alınarak belirlenecek; eğitim-istihdam bağlantısı güçlendirilecektir” politikaları kapasite olarak yükseköğretimin çeşitlendirilmesi ancak bu çeşitlilik sağlanırken arz-talep dengesinin korunması ve istihdam alanlarının dikkate alınarak sağlanması temel hedef olarak belirlenmiştir.

Yükseköğretimde uygulanan programların gelişimine yönelik olarak yedi kalkınma planında yedi ($f=7$) politika ve hedefin belirlendiği görülmektedir. KP03’te yer alan “Yükseköğretim kademesinde 1–2 yıllık ve mesleklerle uygulamalı eleman yetiştiren bölümler kurulacaktır” hedefi, KP04’te yer alan “Tüm yükseköğretim kurumlarının birinci sınıflarında Türkçe, yabancı dil ve kurumların özelliklerine göre temel bilimlerden gerekli konuların yer alacağı program uygulamaları gerçekleştirilecektir” hedefi, KP05’te yer alan “Uygulamalı derslerin işyerleri ve üretim içinde yapılması sağlanacak, ayrıca döner sermaye işletmesi yoluyla öğrencilerin üretimle ilişki içinde yetişmeleri teşvik edilecektir” hedefi, yine KP07’de yer alan “Eğitim öğretim sistem ve programları uluslararası eğitim sistem ve standartlarına uygun hale getirilecek, bilimsel içerikli yayınların üniversitelerin kütüphanelerine kazandırılmasına önem verilecektir” hedefi, KP08’de yer alan “Meslek yüksekokulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan iş bölümü ve iş birliği kurulacak; nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli yeri olan meslek yüksekokullarında öğrencilerin uygulamalı eğitim almaları sağlanacaktır” hedefi, KP10’da yer alan “Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir” hedefi yükseköğretimde açılan bölüm ve uygulanan programların gelişimine yönelik politika ve hedeflerdir. Bu politika ve hedefler Türkiye’de uygulanan programlarda her dönemde uygulamalı eğitim ve mesleki teknik eğitimle ilgili problemlerin olduğunu, her dönemde bu alana yönelik politikalar geliştirilmeye çalışıldığı göstermektedir. Ayrıca KP11’de yer alan “Yabancı dilde eğitim veren programların sayısı artırılacaktır” hedefi yükseköğretimdeki programların uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini artırmaya yönelik hedeflerdir.

Yükseköğretimin yayın ve araştırma faaliyetleri olarak gelişimine yönelik üç kalkınma planında beş ($f=5$) politika ve hedefin belirlendiği görülmektedir. Planlı dönemin başladığı daha ilk yıllarda hazırlanan KP01’de yer alan “Yükseköğretimde, öğretim yanında araştırma fonksiyonuna da öncelik verilmesi gerekmektedir” hedefi ile KP02’de yer alan “Üniversitelerin eğitim ve araştırma güçlerini artırmak için kaynak sağlanacaktır” ve “Üniversitelerin devamlı olarak bilimsel gelişmeleri ders programlarına aktarmaları ve gelişmelere katılmaları desteklenecektir” hedefi üniversitelerin eğitim öğretim faaliyetleri yanında araştırma ve yayın faaliyetlerine önem verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yükseköğretimde Yetiştirme

Yükseköğretimde yetiştirme teması öğrenci yetiştirme ve öğretim üyesi yetiştirme alt temaları altında ele alınmıştır. Yükseköğretimde öğrenci yetiştirme ile ilgili olarak dokuz kalkınma planında (f=18) politika ve hedef belirlenmiştir. KP01’de “*Öğrencilerin yetiştirme seviyelerini yükseltecek lojman, beslenme ve beşerî ilişkilerle ilgili şartlar hızla düzeltilmelidir*” hedefi, KP02’de “*3000 öğrencinin doktora için yurt dışına gönderilmesi sağlanacaktır*” hedefi, KP05’te yer alan “*yükseköğretimde yüzde 12’lik okullaşma oranının hedeflenmesi*”, KP06’da yer alan “*Doktora ve master tez konularının öncelikle sanayinin ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanması özendirilecektir*” hedefi, KP07’de yer alan “*iyi eğitilmiş genç nüfus 21’inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB’ye uyum bakımından Türkiye’nin en büyük avantajı olacaktır*” hedefi, KP08’de yer alan “*Yükseköğretime giriş sisteminde, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun programlara yerleştirilmesine yönelik düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır*” hedefi, KP09’da yer alan “*Yükseköğretim okullaşma oranının yüzde 48’e ulaşması planlanmaktadır*” hedefi, KP11’de yer alan “*Mezuniyet sonrasında doğrudan meslek icra yetkisi veren yükseköğretim programlarında asgari başarı puanı şartı uygulaması genişletilecektir*” ve “*Yükseköğretim sistemindeki nitelikli uluslararası öğrenci sayısı artırılabilecektir, yükseköğretim kurumlarının uluslararası öğrencilere yönelik barınma imkânları geliştirilecektir*” politika ve hedefleri öğrenci yetiştirmeye yönelik belirlenen politika ve hedeflerdir. Bu çerçevede sanayileşme ile öğrenci yetiştirme politikalarının da değiştiğini görülmektedir.

Yükseköğretimde öğretim elemanı yetiştirme ile ilgili dokuz kalkınma planında (f=16) politika ve hedefin belirlendiği görülmektedir. KP01’de yer alan “*Yükseköğretimde öğretim üyesi yetiştirilmesi konusu sürat ve önemle ele alınmalıdır*” hedefi, KP02’de yer alan “*Üniversitelerin lisansüstü öğretim devresi kursmaları, özel programlarla öğretim üyesi yetiştirilmesi, üniversite dışında doktora programları, yoğun lisan eğitimi programları ve yaygın faaliyetleri teşvik edilecektir*” hedefi, KP04’te yer alan “*Yükseköğretim kurumlarının öğretim üyesi yetiştirilmesi konusuna ağırlık vererek özellikle yurt içinde doktora programlarının düzenlenmesine ilişkin etkili bir sistem geliştirilmesine yönelik gerekli önlemler alınacaktır*” hedefi, KP05’te yer alan “*Başarılı elemanların üniversiteye çekilebilmesi için öğretim üyeliğinin cazip hale getirilmesi plan döneminde yükseköğretim politikasının temelini teşkil edecektir*” hedefi, KP06’da yer alan “*Öğretim üyesi yetiştirilmesi özel bir proje olarak ele alınacak ve gelişmiş üniversiteler çeşitli alanlarda ibtisas merkezleri haline getirilerek diğer üniversitelere de bu konuda hizmet verecektir*” hedefi, KP07’de yer alan “*Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılabilecek, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır. Öğretim üyesi ihtiyacının giderilmesinde yurtdışı imkânlardan da yararlanılacaktır*” hedefi, KP08’de yer alan “*Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğret-*

men ve öğretim üyeliği cazip hale getirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri öznlük baklarına yansıtılacaktır. Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır” hedefi ve KP09’da yer alan “*Yeni kurulan üniversiteler başta olmak üzere, öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak amacıyla yurtiçi ve yurtdışında öğretim üyesi yetiştirme programlarına devam edilecektir*” hedefi öğretim elemanı yetiştirmeye yönelik belirlenen politika ve hedeflerden bazılarıdır. Yükseköğretimde öğretim elemanı eksikliği her dönemde görülmüş, bu eksikliğin giderilmesi için politikalar geliştirilmiştir.

Yükseköğretimde Planlama

Yükseköğretimde planlama teması kadro planlaması ve yapısal planlama olarak iki alt tema altında ele alınmıştır.

Yükseköğretimde kadro planlaması ile ilgili olarak üç kalkınma planında üç (f=3) politika ve hedef belirlenmiştir. KP04’te “*Yükseköğretimde öğretim üye kadrolarının tutarlı bir biçimde tabisini, etkili ve dengeli dağıtımını sağlamak amacıyla yeni bir kadro düzenlemesi yapılacak, yeni kadro istemleri plan ve programlardaki yükseköğretim politikaları çerçevesinde değerlendirilecektir*” hedefi ve KP08’de “*Üniversitelerde, akademik terfilerde, bilimsel liyakatin esas alınmasındaki aksaklıklar giderilecek, kadrosuzluk, akademik terfi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır*” hedefi belirlenmiştir. KP11’de ise “*Vakıf yükseköğretim kurumlarında araştırma görevlisi sayısının artırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır*” hedefi ile vakıf üniversitelerindeki araştırma görevlisi kadrosu ile ilgili politikalara yer verilmiştir.

Yükseköğretimde yapısal olarak belirlenen politika ve hedeflere dört kalkınma planında dört (f=4) politikada görülmektedir. KP06’da “*Yeni yükseköğretim kurumları açma konusu, hazırlanacak bir yükseköğretim master planı çerçevesinde değerlendirilecektir*” hedefi, KP08’de “*Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulması objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlanacaktır*” hedefi, KP10’da “*Yükseköğretim kurumları çeşitlendirilecek ve yükseköğretim sistemi uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir*” hedefi ve KP11’de ise kadın üniversitesinin kurulması ile ilgili “*Japonya örneği incelenerek sadece kadın öğrencilerin kabul edildiği kadın üniversiteleri kurulacaktır*” politika ve hedefleri belirlenmiştir.

Yükseköğretimde İş Birliği

Yükseköğretimde iş birliği teması ile ilgili sekiz kalkınma planında (f=12) politika ve hedef belirlenmiştir. KP01’de “*Tarım ve sağlık okullarının müfredat programlarının tespit ve kültür derslerinin denetiminde Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yapılacaktır*” hedefi ile MEB ile yapılacak olan iş birliği ve KP02’de “*Üniversiteler arası iş birliğinin sağlanması ve ilgili çalışmaları yapmak üzere*

üniversiteler arası bir kuruluş kurulması teşvik edilecektir” hedefi ile üniversiteler arası iş birliği hedeflenmektedir. Bu amaçla üniversitelerarası bir kurulun kurulması önerilmektedir. KP04’te ise “Yeni yükseköğretim kurumlarının gereksinimine dönük bir rotasyon sisteminin düzenlenmesi için gerekli önlemler alınacaktır” hedefi ile üniversiteler arası iş birliğine değinilmektedir. KP05’te ise “Belediye, Valilik, özel idareler, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığın öncelikli şebirlerin uygun yerlerinde olmak üzere bızla okul arsası sağlanmasında yardımcı olacaklar; Bakanlık ile iş birliği yaparak eğitim yatırımlarına daha geniş ölçüde katkıda bulunacaklardır” hedefi ile yerel imkanların iş birliğine değinilmiştir. KP06’da da “Üniversite-sanayi iş birliğini tesis edecek hukuki, ekonomik ve yapısal düzenlemeler geliştirilecektir” hedefi ile sanayi ile olan iş birliği hedeflenmiştir. KP07’de ise “Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmetine sunma faaliyetleri teşvik edilecektir” hedefi ile özel sektör imkanlarından faydalanılması ve özel üniversitelerin kurulması hedeflenmiştir. KP09’da belirlenen “Bütün eğitim kademelerinde özel sektörün payı artırılacak, kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesi sağlanacaktır” hedefi ile özel sektörün payının yükseköğretimde artırılması amaçlanmıştır. Özellikle KP09’un hazırlandığı dönemlerde özel üniversitelerin sayısının arttığı gözlenmektedir. Yine KP10’da yer alan “Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile iş birliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir” hedefi ile sanayi ile iş birliğine ve uygulamalı eğitimin önemine değinilmektedir.

Yükseköğretimin Finansmanı

Yükseköğretimin finansmanı teması ile ilgili olarak altı kalkınma planında sekiz (f=8) politika ve hedefe rastlanmaktadır. KP02’de yer alan “Temel bilim dallarında araştırmacı ve öğretici insan gücü sıkıntısı çekilmektedir. Bu alanda eleman yetiştirmek için 1968–1972 döneminde yurt içinde 2000 burs verilecek” hedefi ile yükseköğretimin burslarla desteklenmesi amaçlanmaktadır. KP05’te yer alan “Öğrenci kapasitelerine ve gerekli niteliğe zamaında kavuşabilmeleri ve bütçe imkânlarını azamî tasarrufla değerlendirebilmeleri için, üniversiteler için ayrı ayrı gelişme planları yapılacak, yatırımlar buna göre yönlendirilecektir” hedefi ile tasarruf tedbirlerine değinilmektedir. Bu plan döneminin hazırlandığı ve uygulandığı yıllar (1985–1989) değerlendirildiğinde ülkede darbe dönemlerinin izlerinin silinmeye çalışıldığı yıllar olduğu görülecektir. KP06’daki “Yükseköğretimin finansman yapısı geliştirilerek bütçe dışı kaynaklardan da destek sağlanacak ve döner sermayenin bir kaynak olarak kullanımı etkinleştirilecektir” hedefi ile finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi gerektiği ve döner sermaye kaynaklarından bahsedilmektedir. Yine finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi hedefini KP08’de görmekteyiz. Bu planda yer alan “Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç-burs-kredi sistemi kurularak ödeme gücüne bağlı olarak öğrencilerden alınan eği-

time katkı paylarının yükseköğretimin finansmanında kaynaklardan biri haline gelmesi sağlanacaktır” hedefi ile ayrıca yükseköğretimde öğrencilerden alınan harçların finansman kaynağı olarak kullanılması hedeflenmiştir. Yine aynı hedef “Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; öğrenci katkı paylarının, mali gücü olmayan başarılı öğrencilere burs ve kredi sağlanması şartıyla yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır” ile KP09’da görülmektedir. KP10’da ise “Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile iş birliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir” hedefi ile girişimcilik, proje destekleri, teknolojik üretim yolları ile gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi hedeflenmiştir.

Kalkınma Planlarında Yer Alan Yükseköğretimle İlgili Politika ve Hedeflerin Dayandığı Felsefi Temellerle İlgili Bulgular

Bu bölümde kalkınma planlarında yer alan yükseköğretimle ilgili politika ve hedeflerin dayandığı felsefi temellere yer verilmiştir. Kalkınma planları içerik analizine tabi tutulmuş, yükseköğretimle ilgili belirlenen politika ve hedeflerle ilgili felsefi temeller sosyal devlet teması ve yeni liberalizm teması altında ele alınmış ve frekansları ■ Tablo 2’de sunulmuştur.

Yükseköğretimde Sosyal Devlet

Kalkınma planlarında yükseköğretimle ilgili politika ve hedefler incelendiğinde sosyal devlet anlayışı ile ilgili 10 kalkınma planında (f=18) politika ve hedef kodlandığı görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasasının temel özelliklerinden birisi, “sosyal devlet anlayışı” benimsenerek hazırlanmıştır. Sosyal devlet anlayışında devletin görevi; adaleti, barışı ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla ekonomik ve sosyal olaylara müdahale ederek sosyal devleti sağlamakla yükümlüdür (Şimşek, 2014). Planlı kalkınma döneminin başladığı 1963–1983 yıllarını kapsayan dört kalkınma planında bu sosyal devlet anlayışının özellikleri görülmektedir.

KP02’de yer alan “Yükseköğretimin niteliğinin artırılması için üniversitelere bağlı yükseköğretim kurumları kurulması tercih edilecektir” he-

■ Tablo 2. Kalkınma planlarının dayandıkları felsefi temeller.

Tema	Frekans	Planlar
Sosyal devlet	18	KP01, KP02, KP03, KP05, KP06, KP07, KP08, KP09, KP10, KP11
Yeni liberalizm	20	KP02, KP05, KP06, KP07, KP08, KP09, KP10, KP11
Toplam	38	

defi ve KP03'te yer alan “Yükseköğretim kademesinde sıratla örgütsel düzenleme sağlanacaktır” hedefi ile yükseköğretimin örgütsel olarak düzenlenmesinde devletin, sosyal devlet anlayışı ile sorumluluk yüklendiği görülmektedir. Yine KP02'de yer alan “Üniversitelerin eğitim ve araştırma güçlerini artırmak için kaynak sağlanacaktır” ve “Yükseköğretime Öğretim üyesi yetiştirmek üzere yabancı ülkelere doktora öğrencisi gönderme çabalarına devam edilecek 1968–1972 arasında yeniden 3000 öğrencinin doktora için yurt dışına gönderilmesi sağlanacaktır” politikalarında devletin ekonomik olarak da yükseköğretimin güçlendirilmesi için katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu dönemde yapısal olarak okul sayısının artması ile okullaşma oranının da artması hedeflenmiştir. Ancak yükseköğretim sisteminin bu hedefi yakalayamadığını 1985–1989 yıllarını kapsayan dönem için hazırlanan KP05'te yer alan “Yükseköğretimde yüzde 12'lik okullaşma oranına erişilmesi hedef alınmıştır” politikasında görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası'nın egemen paradigması olan sosyal devlet anlayışının özellikleri, 1982 anayasasının uygulanmaya başlamasından sonraki dönemlerde hazırlanan kalkınma planlarında da görülmektedir. Örneğin 1990–1994 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan KP06'da yer alan “Yükseköğretimde kapasite artırımı yapılırken insan gücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır” hedefinde yer alan sosyal talep ile toplumun sosyal ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulacağı belirtilmektedir. KP07'de yer alan “Üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılması, öğretim üyesi, araştırma görevlileri ve öğrencilerin yönetime katılmalarının sağlanması için düzenlemeler yapılacaktır” hedefi ve KP08'de yer alan “Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır” hedefi ile üniversitelerde demokrasinin yerleşebilmesi için devletin aktif olarak müdahale etmesi söz konusudur. KP11'de yer alan “Japonya örneği incelenerek sadece kadın öğrencilerin kabul edildiği kadın üniversiteleri kurulacaktır” ve “Akademik personellerin atama ve yükselme kriterleri alt sınırı merkezi olarak yükseltilecektir” hedefleri devletin yükseköğretim politika ve hedeflerinin uygulanmasında bizzat etkili olmaya çalıştığını, sosyal devlet ilkesinin en önemli özelliği olan devletin toplumsal ve ekonomik gelişmelere müdahil olmayışının halen egemen olduğunu göstermektedir.

Yükseköğretimde Yeni Liberalizm

Kalkınma planlarında yükseköğretimle ilgili politika ve hedefler incelendiğinde yeni liberalizm anlayışı ile ilgili sekiz kalkınma planında (f=20) politika ve hedef kodlanmıştır.

Küresel ekonomiye daha fazla uyum sağlayabilmek, ticari ilişkiler kurmak ve kişisel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla devletin sınırlandırılması gerektiğini savunan ideolojik bir akım olarak ortaya çıkan yeni liberalizmin etkisi 1982 anayasasında ve sonraki yıllarda hazırlanan kalkınma planlarında göz-

lemlenmektedir. Özellikle 1983 yılında yapılan seçimlerle birlikte tek başına iktidar olan Turgut Özal'ın partisi Anavatan Partisi ile yeni liberal politikaların yükseköğretimde uygulanmaya konulduğu gözlemlenmektedir. Özal, özel sektördeki çalışma prensiplerini devlete taşımıştır (Usta, 2015). Özelleştirme uygulamaları yükseköğretime de uyarlanmıştır. Bu dönemleri kapsayan KP05'teki “Ortaöğretimde edinilen meslek alanında yükseköğretimle de devamı sağlayabilmek için teşvik sistemi uygulanacaktır” hedefinde teşvik sisteminin kurulmasının amaçlandığını, KP06'da yer alan “Yükseköğretimin finansman yapısı geliştirilerek bütçe dışı kaynaklardan da destek sağlanacak” hedefi ile de özel sektörün ve yerel kaynakların iş birliğinin hedeflendiği görülmektedir. Türkiye'de 1984 yılında Ankara'da kurulan ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi ile 1992 yılında İstanbul'da kurulan Koç Üniversitesi yükseköğretimde yerel kaynakların kullanılmasının ve özel okulların önünün açılmasının örnekleridir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşmasının 1996 yılında yürürlüğe girmesi ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) uyumunu kolaylaştırmıştır. Tam da bu dönemde hazırlanan ve 1996–2000 yıllarını kapsayan KP07'deki “Eğitim bu plan döneminde en öncelikli sektör olacaktır. İyi eğitilmiş genç nüfus 21'inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB'ye entegrasyon bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacaktır” hedefinde eğitimin AB'ye uyum için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin sağlanması için yükseköğretim politika ve hedeflerin bu doğrultuda hazırlanması temel gösterge olarak alınmıştır. Yine bu planda yer alan “Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir” hedefinde özelleştirmenin ve yeni liberalizmin etkileri görülmektedir.

Yükseköğretimde merkezi yapının güçlendiği, özellikle YÖK'ün kuruluşu ile üniversitelerin üzerindeki baskının arttığı 2001–2005 yıllarını kapsayan KP08'in kararlarında görülmektedir. Bu planda yer alan “Yükseköğretim bürokratik ve merkezi-yetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilecektir” hedefi, 21. yüzyılda Türkiye yükseköğretiminde merkezi yapının güçlü olduğunu, bilimsel özerkliğin sağlanmasında problemlerin olduğunu göstermektedir. Yine aynı planda yer alan “Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır” hedefi, 1982 anayasası ile kurulan YÖK'ün üniversiteler üzerindeki etkisinin ve bürokratik ve merkeziyetçi bir yapının devam edeceğinin göstergesidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ) döneminde hazırlanan ve uygulamaya konulan Dokuzuncu, Onuncu ve On Birinci kalkınma planlarında da yeni liberalizmin etkisi görülmektedir. Eğitim felsefesi temelinde değerlendirildiğinde AK PARTİ'nin idealizme yakın bir noktada durduğu söylenebilir. İde-

lüzüm; gerçeğe, gözlem ve deney dayanan bilimsel yöntemlerden çok, sezgisel ve düşünsel yollarla ulaşılabileceğini ileri süren bir akımdır. İdealist eğitim, kişiyi; iyiye, güzele ve doğruya ulaştırma yönündedir ve öğrencilerin doğuştan getirdikleri özelliklerin farkına varmalarını amaçlar (Martı Emel, 2018). KP09’da yer alan “Değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik yaşam boyu öğrenim stratejisi geliştirilecektir” hedefinde kişilerin iyiye, güzele ve doğruya ulaşabilmeleri için eğitime yaşam boyu devam etmeleri amaçlanmıştır. Yükseköğretimde başörtüsü özgürlüğü açısından değerlendirildiğinde AK PARTİ’nin önemli ölçüde muhafazakarlaştığı, yükseköğretim öğrencilerine yapılan burs, kredi destekleri ve harçların kaldırılması açısından sosyal destekler söz konusu olduğunda da sosyal demokrat çizgiye yakın durduğu, özel sektöre yönelik tutumları nedeniyle de oldukça liberal bir noktada olduğu söylenebilir (Usta, 2015). KP09’da yer alan “Yükseköğretimde öğrenci katkı paylarının, mali gücü olmayan başarılı öğrencilere burs ve kredi sağlanması şartıyla yükseköğretim finansmanındaki payının artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır” hedefi sosyal devlet anlayışının göstergesidir. KP11’de yer alan “Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının eğitim ve öğretim süreçleri, akademik ve idari yapıları, denetleme ve mali hususlarına yönelik düzenlemeler yapılacaktır”, “Özel üniversite mevzuatı hazırlanacaktır”, “Vakıf yükseköğretim kurumlarının akademik personelinin mali ve sosyal haklarının asgari düzeyinin devlet üniversitelerindeki eşdeğer kadrodaki personelle aynı seviyeye getirilmesi için düzenleme yapılacaktır” ve “Vakıf yükseköğretim kurumlarında araştırma görevlisi sayısının artırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır” hedefleri yeni liberalizmin etkisinin göstergeleridir.

Araştırma kapsamında kalkınma planlarında yükseköğretim ile ilgili geçen tüm ifadeler NVIVO 11 programına yüklenmiş ve sözcük bulutu oluşturulmuştur. Oluşan sözcük bulutu Şekil 1’de, en çok tekrar eden 20 sözcüğün verildiği bilgiler ise Tablo 3’te verilmiştir.

Şekil 1 ve Tablo 3 birlikte incelendiğinde yükseköğretim, eğitim, öğretim sözcüklerinin sıklıkla tekrar ettiği görülmektedir. Bunun yanında üniversite, teknik ve plan sözcüklerinin de kalkınma planlarında önemli yer edindiği ifade edilebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ekonomik sistemin istediği nitelikte insan gücünü yetiştirmek, ülkenin kalkınmasına etkide bulunan emek gücünü ekonomiye kazandırmak eğitimin en önemli işlevleri arasındadır (Kurul, 2012). Kalkınma planları hazırlanırken eğitim, özellikle yükseköğretim politika ve hedeflerinde eğitimin ekonomik işlevi göz önünde bulundurulmuştur. Ekonominin istediği insan gücünü yetiştirmek üzere politika ve hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Bu çalışmada yükseköğretimde yetiştirme teması altında öğrenci yetiştirme ve öğretim elemanı yetiştirme alt

temalarına yer verilmiştir. Bu alt temalar eğitimin ekonomik işlevi ile örtüşmektedir. Kalkınma planları eğitim kaynaklarının eşit dağılımı ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir.

Kalkınma planlarındaki eğitim konularını Küçükler (2012), “karma” ve “liberal” ekonomi politikalarının egemen olduğu bir sistemin kurulmasına hizmet eden bir alt yapı olarak ele almıştır. Yine Küçükler (2008) yaptığı bir çalışmada kalkınma planlarını 1980 öncesi ve sonrası şeklinde iki döneme ayırmış, incelemiş ve bu ayrımı 1980 sonrasında uygulanan liberal politikalara dayanarak yapmıştır. Bu çalışmadaki kalkınma planlarında yer alan yükseköğretimle ilgili politika ve hedeflerin hazırlanmasında temel alınan felsefi temellerin sosyal devlet ve yeni liberalizm temaları altında ele alınması bulgusu ile örtüşmektedir. Kalkınma planlarındaki en önemli sorun, Akça ve diğerleri (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, doğru ya da yanlış olsa da belirlenen hedeflerin tutturulmaması olarak ifade edilmektedir. Araştırmanın bulguları arasında yer alan birçok tema ve alt temalarda bu sorun ele alınmıştır. Kalkınma planlarında yükseköğretimle ilgili olarak belirlenen politika ve hedeflerden “öğretim elemanı açığının giderilmesi için çalışmalar yapmak” hemen her planda yer almasına rağmen günümüz politika yapıcılarının halen bu açığı kapatma yönünde çalışmalar yapıldığını belirtmeleri düşündürücüdür.

Yıldız ve Karakütük (2017) tarafından yapılan bir çalışmada; planlı kalkınma dönemlerinin ilk yıllarında üniversite sayısının az olması dolayısıyla insan gücü planlamasının rahatlıkla yapıldığı, ilerleyen yıllarda, üniversite sayısının artması ile insan gü-

Şekil 1. Kalkınma planlarından elde edilen sözcük bulutu.

■ **Tablo 3.** Kalkınma planlarında en çok tekrar eden 20 sözcük.

Sözcük	Uzunluk	Frekans	%	Benzer sözcükler
Yükseköğretime	14	65	002	Yükseköğretim, yükseköğretime
Öğretim	7	42	002	Öğretim
Eğitime	7	40	001	Eğitim, eğitime
Üyesi	5	19	001	Üyesi
Teknik	6	15	001	Teknik, tekniker
Üniversite	10	15	001	Üniversite
Üniversitelerin	15	14	001	Üniversitelerin
Kurumlarının	12	12	000	Kurumlarının
Yüksek	6	12	000	Yüksek
Bilimsel	8	11	000	Bilimsel
Meslek	6	11	000	Meslek
Sistemi	7	11	000	Sistemi
Uygun	5	11	000	Uygun
Yeni	4	11	000	Yeni
Özel	4	11	000	Özel
Araştırma	9	10	000	Araştırma
Düzenlemeler	12	10	000	Düzenlemeler
Gücü	4	10	000	Gücü
İnsan	5	10	000	İnsan
Plan	4	10	000	Plan

cü planlamasında ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanmasında problemler yaşandığı ve bu durumun da yükseköğretimle ilgili belirlenen politikaların gerçekleşme olasılığını azalttığı belirtilmektedir. Hazırlanan kalkınma planlarındaki yükseköğretimle ilgili politika ve hedefler değerlendirildiği zaman daha çok insan gücü planlamasına önem verildiği, nicel hedeflerin nitel hedeflerden önce geldiği görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları arasında yer alan yükseköğretimin gelişimi ile ilgili temanın frekansı (49) göz önüne alındığında rahatlıkla bu durum gözlenmektedir. Yükseköğretimin gelişimi teması altında yer alan nitelik olarak gelişim temasının frekansı (15), temanın toplam frekansının ancak üçte biri kadardır. Oysa yükseköğretimle ilgili belirlenen politikalarda nitelik olarak gelişime daha çok önem verilmesi gerekmektedir.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde başlayan batılılaşma hareketleri ile ivme kazanan planlı kalkınma çabaları ancak günü kurtarmak için yapılan planlama çalışmalarının ötesine geçememiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1960 yılına kadar devam eden dönemde verilen kurtuluş mücadelesi, tüm dünyayı etkisi altına alan 1929 büyük buhranı, II. Dünya savaşı gibi sebeplerle yapılan planlar etkili olamamış, uzun dönemli perspektif yakalanamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası ile planlı döneme geçilmesi zorunlu hale getirilmiş olup 1963 yılında ilk kalkınma planı hazırlanmıştır. Beş yıllık dönemler sek-

linde hazırlanan kalkınma planlarından Dokuzuncu Kalkınma Planı yedi yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Türkiye'nin 1972 yılında hazırlanan ve uzun vadeli bir perspektif bakışıyla 1995 yılını hedefleyen politikalarla hazırlanan üçüncü kalkınma planı ilerleyen yıllarda yaşanan çalkantılı dönemlerde hedefe ulaşamamıştır. Sekizinci kalkınma planı da 2023 yılı hedeflenerek 2001 yılında hazırlanmış ve uygulanmaya konmuştur.

Özellikle 1960–1970 yılları arasındaki kalkınma planlarında eğitimin bir yatırım aracı olduğu görülmektedir. Bu durumun 1980'li yılların başlarında da devam ettiğini görmekteyiz. Eğitim kalkınma ve büyümenin bir aracı olarak ayrı bir bölümde ele alınmıştır. 1980'li yılların ortalarından itibaren yükseköğretim kurumları kişisel ve sosyal faydaları ile kalkınmanın hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Bloom vd., 2007).

Yükseköğretim kurumları kalkınmada kuruldukları bölgenin itici gücü (Altınsoy, 2011), kalkınmanın bir aracı motoru (Castells, 1994) ve kalkınma ajansı haline gelerek yerel kalkınmanın bir aktörü (YÖK, 2007) olarak kabul edilmektedir. Hazırlanan kalkınma planlarında bu durumun vurgulandığı ve özellikle 1980 yılından sonraki dönemde hazırlanan kalkınma planlarında yerel kalkınmaya, rekabetçi politikalara ve özel girişimciliğe önem verildiği görülmektedir. Bu durum özel yükseköğretim kurumlarının ve vakıf üniversitelerinin kurulması ile vücut bulmuştur.

Kalkınma planlarının tamamında eğitim konusu yer almış ve yükseköğretim politikaları ve hedeflerine eğitim başlığının altında değinilmiştir. Bazı kalkınma Planlarında tekrar eden hedef ve politikalara rastlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası ile kurulan ve halen varlığını devam ettiren YÖK ile ilgili her dönemde tartışmalar olmasına rağmen, özellikle Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma planlarında yer alan politika ve hedeflerde bu kurulun güçlendirilmesinin hedeflendiği gözlerden kaçmamaktadır. Örneğin KP09'da yer alan “Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, koordinasyon ve planlamadan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır” hedefi ile KP10'da yer alan “Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır” hedefi tamamen aynıdır. Planlı kalkınma döneminin ikincisi olan 1968 yılında hazırlanan KP02'de yer alan “Yüksek öğretimin öğretim üyesi sorununun çözülmesi, asistanlık ve öğretim üyeliğinin çekici duruma getirilmesi ve doktora yapmış asistanlardan öğretimde doğrudan doğruya yararlanmakla giderilecektir” hedefi ile aradan onca yıl geçmesine rağmen, 2007 yılında hazırlanan KP09'da yer alan “Yeni kurulan üniversiteler başta olmak üzere, öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak amacıyla yurtiçi ve yurtdışında öğretim üyesi yetiştirme programlarına devam edilecektir” hedefinin içerik olarak aynı olduğu görülmektedir.

Kalkınma planlarında yer alan yükseköğretim politika ve hedeflerinde “Yüksek öğretimin gelişimi, yüksek öğretimde yetiştirme, yüksek öğretimde planlama, yüksek öğretimde iş birliği ve yüksek öğretimin finansmanı” temaları ele alınmış ve belirlenen temalarla ilgili politika ve hedefler başlıklar halinde sunulmuştur. Kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmasında günün felsefi yaklaşımlarına ayak uydurulmaya çalışıldığı, 1961 anayasasının temel özelliklerinden biri olan “sosyal devlet” ilkesinin 1980 yılına kadar hazırlanan planlara hâkim olan felsefe olduğu görülmektedir. Kalkınma planlarına, Özal'la birlikte liberal politikalar egemen olmaya başlamış, Bilkent ve Koç Üniversitelerinin kurulması ile özel girişimin önünün açılması desteklenmiştir. AB'ye tam uyum için 1996 yılında imzalan Gümrük Birliği Anlaşmasının yansımaları o dönemde hazırlanan KP07'de görülmektedir. AK PARTİ iktidarları döneminde yüksek öğretimde yapılan özel okul teşvikleri ile yeni liberalizmin etkisi, öğrencilere yapılan sosyal yardımlarla birlikte sosyal devlet anlayışı, yine yüksek öğretimdeki başörtüsü ve katsayı problemlerinin çözümü ile de muhafazakârlaşmanın örnekleri rahatlıkla görülebilmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Eğitim planlaması ile ilgili belirlenen politika ve hedefler uygulamalara yön göstermeli, uygulayıcılar bu politika ve hedeflerden yararlanmalıdır.
- Kalkınma planlarında belirlenen politika ve hedeflerle ilgili uygulayıcılara bir uygulama kılavuzu hazırlanmalı, uygulama ile ilgili takvim oluşturulmalıdır.

- Kalkınma planlarında politika ve hedefler dünyada egemen olan felsefi düşünce ve paradigmalardan ayrı düşünülmemelidir.
- Ekonomi ile eğitim politikaları ayrı düşünülmemeli, ekonomik olarak kalkınmanın temelini eğitimden geçtiği göz ardı edilmemelidir.
- Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde yükseköğretim stratejisi ile kalkınma ilişkisini ele alan araştırmalar yapılmalıdır.
- Planlı dönem içerisinde yükseköğretim ile kalkınma arasındaki ilişkinin nasıl değişim ve dönüşüm gösterdiğini değerlendiren araştırmalar yapılmalıdır.
- Yükseköğretim planlaması ile ilgili kalkınma planları ve Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar birlikte değerlendirilerek ayrı bir araştırma yapılabilir.
- Yüksek öğretimde kalitenin yakalanması için mevzuat çalışmalarında kalkınma planlarından yararlanılmalıdır.

Yazar Katkıları / Author Contributions: HÖ: Çalışma fikrini oluşturmak, yöntemi tasarlamak, verilerin elde edilmesi, analizi ve raporlanması sürecinde sorumluluk almak, bulguların yorumlanması, kaynak taraması, yazılması ve çalışmanın en son halinin gözden geçirilmesi aşamalarında sorumluluk almak ve çalışmanın dergiye gönderilmesi aşamasında sorumluluk almak; EK: Çalışma fikrini oluşturmak, yöntemi tasarlamak, verilerin elde edilmesi, analizi ve raporlanması sürecinde sorumluluk almak, bulguların yorumlanması, kaynak taraması ve çalışmanın en son halinin gözden geçirilmesi aşamalarında sorumluluk almak. / HÖ: To form the idea of the study, to design the method, to take responsibility in the process of obtaining, analyzing and reporting the data, to take responsibility in the stages of interpreting the findings, scanning the source, writing and reviewing the latest version of the study, and taking responsibility during the submission of the study to the journal; EK: To form the idea of the study, to design the method, to take responsibility in the process of obtaining, analyzing and reporting the data, taking responsibility in the stages of interpreting the findings, reviewing the sources and reviewing the latest version of the study.

Fon Desteği / Funding: Bu çalışma herhangi bir resmi, ticari ya da kar amacı gütmeyen organizasyondan fon desteği almamıştır. / This work did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Etik Standartlara Uygunluk / Compliance with Ethical Standards: Yazarlar bu makalede araştırma ve yayın etiğine bağlı kaldığını, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na ve fikir ve sanat eserleri için geçerli telif hakları düzenlemelerine uyulduğunu ve herhangi bir çıkar çakışması bulunmadığını belirtmiştir. / The authors stated that the standards regarding research and publication ethics, the Personal Data Protection Law and the copyright regulations applicable to intellectual and artistic works are complied with and there is no conflict of interest.

Kaynaklar

- 13 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018, 24 Temmuz). *Resmî Gazete*, 30488. Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.13.pdf> (6 Kasım 2019).
- 641 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (2011, 8 Haziran). *Resmî Gazete*, 27958 Mük. Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.641.pdf> (6 Kasım 2019).
- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu (1981, 6 Kasım). *Resmî Gazete*, 17506. Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> (5 Kasım 2019).
- Akça, Y. , Şahan, G., & Tural, A. (2017). Türkiye'nin kalkınma planlarında eğitim politikalarının değerlendirilmesi. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 3. 394–403.

- Akyüz, Y. (1997). *Türk eğitim tarihi: Başlangıçtan 1997'ye* (6. baskı). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No:1.
- Altınsoy, S. (2011). Yeni devlet üniversitelerinin gelişimi: Sorunlar ve politika önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 98–104.
- Altundemir, M. E. (2012). Kalkınma planlarından eğitime bakış: kamusal mallar teorisi perspektifinden. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 94–105.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. SPSS uygulamalı (6. baskı). Ankara: Sakyarya Yayıncılık.
- Aslan, O., & Yılmaz, M. (2021). Türkiye cumhuriyeti kalkınma planları kapsamında eğitim yapılarının analizi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 114–132.
- Bloom, D. E., Hartley, M., & Rosovsky, H. (2007). Beyond private gain: The public benefits of higher education. In J. J. F. Forest, & P. G. Altbach (Eds.), *International handbook of higher education*. Springer International Handbooks of Education (Vol. 18, pp. 293–308). Dordrecht: Springer.
- Castells, M. (1994). The university system: Engine of development in the new world economy. *Revitalizing Higher Education*, 1994, 14–40.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 33–41.
- Dombaycı, M. E. (2008). *Türkiye’de ortaöğretimde felsefe öğretiminin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ercoskun, B. (2019). Tarihsel bir perspektiften Türkiye’de liberalizm. *Akademik Bakış Dergisi*, 72, 105–122.
- Gümüş, E., & Şişman, M. (2012). *Eğitim ekonomisi ve planlaması* (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70–86.
- Kurul, N. (2012). *Eğitim finansmanı* (2. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Küçükler, E. (2008). *Kalkınma planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi (1963–2005)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı, Ankara.
- Küçükler, E. (2012). Türkiye de kalkınma planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 9–21.
- Martı Emel, N. (2018). 1980’den günümüze Türk eğitim sisteminde yeniden yapılandırma girişimleri. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*, 2, 139–150.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Özcan, B., & Özçelebi, O. (2013). İhracata dayalı büyüme hipotezi Türkiye için geçerli mi? *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 20(1), 1–14.
- Özsoy, C. (2008). Türk yükseköğrenim sisteminin durumu ve iktisadi büyüme performansına katkısı. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31–48.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd ed.). London: Sage.
- Safi, İ. (2018). Neo-liberalizmin öncüsü Hayek’in toplumsal ve siyasal kuramı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1769–1793.
- Schreglmann, S. (2016). Türkiye’de üstün yetenekli öğrenciler ile ilgili yapılan yükseköğretim tezlerinin içerik analizi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 14–26.
- Şimşek, H. (2014). *Paradigmalar savaşı ve beşinci dalga* (1. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Şimşek, H. (2018). *Türkiye’de devlet okulu neden bedefie? Yeni liberal ve yeni muhafazakâr taktikler* (1. baskı). İstanbul: Gamze Yayıncılık.
- Tilak, J. B. (2000). Higher education in developing countries. *Minerva*, 38(2), 233–240.
- Topal, M. (2021). 2023 Eğitim vizyonu belgesiyle 11. Kalkınma Planı’nda eğitimle ilgili hedeflerin karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 156–195.
- TDK (2019). *Sözlükler*. Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/> adresinden (2 Aralık 2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *Kalkınma planları*. Erişim adresi <http://www.sbb.gov.tr/> (4–7.11.2019).
- Usta, M. E. (2015). Siyasi parti programlarına göre eğitim politikaları. *Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 55–74.
- Uysal, D., & Ersun Aydemir, E. (2016). Türkiye’de yükseköğretim kavramı ve yükseköğretimin istihdam ve ekonomiye etkisinin analizi. *Sekuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 275–284.
- Yavuz, M. (2012a). Neden yükseköğretim reformu? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(3), 1–5.
- Yavuz, M. (2012b). *Yükseköğretim yönetiminde yaşanan dönüşüm ve Türkiye için alternatif yönetim modeli önerisi*. Ankara: TC. Kalkınma Bakanlığı.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S., & Karakütük, K. (2017). Planlı dönemde eğitim planlaması çalışmalarının değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 703–725.
- YÖK (2007). *Türkiye’nin yüksek öğretim stratejisi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) Lisansı standartlarında; kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarıyla açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) License, which permits non-commercial reuse, distribution and reproduction in any medium, without any changing, provided the original work is properly cited.

Yayıncı Notu: Yayıncı kuruluş olarak Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bu makalede ortaya konan görüşlere katılmak zorunda değildir; olası ticari ürün, marka ya da kuruluşlarla ilgili ifadelerin içerikte bulunması yayıncının onayladığı ve güvence verdiği anlamına gelmez. Yayıncının bilimsel ve yasal sorumlulukları yazar(lar)ına aittir. TÜBA, yayınlanan haritalar ve yazarların kurumsal bağlantıları ile ilgili yargı yetkisine ilişkin iddialar konusunda tarafsızdır. / **Publisher’s Note:** The content of this publication does not necessarily reflect the views or policies of the publisher, nor does any mention of trade names, commercial products, or organizations imply endorsement by Turkish Academy of Sciences (TÜBA). Scientific and legal responsibilities of published manuscript belong to their author(s). TÜBA remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.